

SHARQ XALQLARI FOLKLORI – MILLIY
QADRIYATLAR IN'IKOSI
XALQARO ILMIY KONFERENSIYA

ФОЛЬКЛОР НАРОДОВ ВОСТОКА - ОТРАЖЕНИЕ
НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ
МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

FOLKLORE OF THE PEOPLES OF THE EAST
- A REFLECTION OF NATIONAL VALUES
INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

TOSHKENT
2021-yil 16-oktabr

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

**SHARQ XALQLARI FOLKLORI - MILLIY
QADRIYATLAR IN'IKOSI**

IKKINCHI QISM

**ФОЛЬКЛОР НАРОДОВ ВОСТОКА-
ОТРАЖЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ
ЦЕННОСТЕЙ**

2 ЧАСТЬ

**FOLKLORE OF THE PEOPLES OF THE EAST –
A REFLECTION OF NATIONAL VALUES**

PART 2

Toshkent 2021

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 2 martdagi 78-F-sonli farmoyishi va O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2021 yil 10 martdagi 122-sonli buyrug‘i, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 1 noyabrdagi “Xalqaro baxshichilik san’ati festivalini o‘tkazish to‘g‘risida”gi Qaroriga binoan 2021 yil 10 aprelda Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti “Sharq madaniyati va merosini tadqiq etish ilmiy-tadqiqot markazi” va “Sharq mamlakatlari adabiyoti va qiyosiy adabiyotshunoslik” kafedrasini tomonidan “Sharq xalqlari folklori – milliy qadriyatlar in’ikosi” mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari kiritilgan.

To‘plamdan sharqshunos mutaxassislar tomonidan olib borilgan Ipak yo‘li folklori davlat ilmiy – tadqiqotlar doirasidagi maqolalari, shuningdek, respublikamiz va xorijiy mamlakatlarning adabiyotshunos olimlarining maqolalari o‘rin olgan. Mazkur to‘plam sharq mamlakatlari folklori janrlari badiiyati, yozma adabiyotdagi rivoji, folklor asarlarning o‘zaro ta’siri va tipologiyasi masalalari, o‘zbek va xorijiy sharq halqlari folklori aloqalari masalalari kesimidagi yangi ma’lumotlar bilan tanishishda zaruriy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Mas’ul muharrirlar:

f.f.d. prof. G.Sh. Shomusarov

Tahrir hay’ati:

**f.f.d dots. D.Z. Muhiddinova, f.f.d. prof. R.U.Xodjaeva,
f.f.d. prof. T.A. Muxtarov, f.f.d. prof. U.U. Muhibova,
f.f.n. dots. M.Ziyavuddinova, f.f.n. dots. A. Alimbekov
f.f.n. Sh.I. Ahmedova, kat. oqit. N. M. Saidova,
kat. oqit. Sh.T.Komilova.**

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Kengashining 2021 yil 7 oktyabr 2 - sonli majlisi qaroriga muvofiq nashrga tavsiya etilgan.

© Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, 2021

SAKKOKIY BADIY ME'ROSIDA BADIYAT VA AN'ANAVIYLIK MASALASI

Isroilov G'ayrat
Jizzax davlat pedagogika instituti,
O'qituvchi
Jizzax, O'zbekiston Respublikasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada iste'dodli lirik shoir Sakkokiy ijodining takomiliga, xalq og'zaki ijodi juda katta ta'sir ko'rsatganligi, Sakkokiy ijodining gurkirab ketishida muhim omil bo'lgan xalq og'zaki ijodidan bahramandligi hamda uning g'azallarida ishq, oshiqlik, hijron iztiroblari, visol lazzati, oshiq qalb kechinmalari juda ustalik bilan xalqona ohangda tasvirlagani xususidadir.

Kalit so'zlar: Sakkokiy, Maryam, Jabroil (a.s.), Islom va Qur'on, I.Yu.Krachkovskiy, Qays ibn Mulavvah (yoki Qays Muod), "Kitobush-she'rvash-shuaro".

Аннотация: В этой статье на творчество талантливое лирического поэта Саккоки большое влияние оказал народный фольклор. Любовь, страдания хиджры, вкус висоля, переживания сердца влюбленного очень умело описаны в народном творчестве.

Ключевые слова: Саккоки, Мария, Гавриил (ас), Ислам и Коран, И.Ю. Крачковский, Кайс ибн Мулавва (или Кайс Муад), шуаро».

Annotation: In this article, the talented lyric poet Sakkoki's work has been greatly influenced by the folklore of the people. love, the sufferings of hijra, the taste of visol, the experiences of the heart of a lover are very skillfully described in a folk tone.

Key words: Sakkoki, loveMary, Gabriel (as), Islam and the Qur'an, I.Yu. Krachkovsky, Qays ibn Mulawwah (or Qays Muad), shuaro ”.

O'zbek mumtoz she'riyatining Navoiyga qadar etishgan yirik namoyandalardan biri Sakkokiy bo'lib, uning ijodi o'zbek mumtoz adabiyotining ravnaq topishiga ma'lum hissa bo'lib qo'shilgan. Bunga asos, nazarimizda, uni xalq og'zaki boy ijodidan, shuningdek salafllari asarlarini puxta o'rgangan va ulardan ijodiy oziqlanganligi, deb o'ylaymiz. Shuningdek, Sakkokiy tug'ma, iste'dodli lirik shoir bo'lib, u o'zidan oldin o'tgan o'zbek, fors-tojik shoirlari asarlarini puxta o'rgangan. Ulardan ijodiy foydalangan. Darhaqiqat, shoir ijodini kuzatar

ekanmiz, uni o‘zbek va fors–tojik tilidagi manbalarni puxta o‘rganib chiqqanini va ulardan– o‘z asarlarida ijodiy foydalanganligini ko‘rishimiz mumkin. Ayniqsa, xalq og‘zaki ijodi Sakkokiy ijodining takomiliga juda katta ta‘sir ko‘rsatganki, biz quyida shoir ijodini shu jihatiga to‘xtalamiz. Xalq og‘zaki ijodi barcha davrlarda insonlarning doimiy yo‘ldoshi bo‘lib, xalq badiiy ijodining ajoyib yodgorliklari barcha avlodlarning tafakkurini o‘stirish, ularning estetik didini tarbiyalash, ma‘naviy dunyosini boyitishda mislsiz katta ahamiyat kasb etgan. Sakkokiy ijodining gurkirab ketishida muhim omil bo‘lgan ham xalq og‘zaki ijodidan bahramandligidir. Hech kimga sir emaski, Sakkokiy – g‘azalnavis shoir. Uning g‘azallarida ishq, oshiqlik, hijron iztiroblari, visol lazzati, oshiq qalb kechinmalari juda ustalik bilan xalqona ohangda tasvirlanadi: Kim ermas ul oy muhtalosi, Yolg‘uz menga yo‘q aning balosi. Tushti bu zaif jonimg‘a dardi, O‘lmaktin izin yo‘q ul davosi [5;251]. Ko‘rinib turibdiki, Sakkokiy g‘azallar yaratishda, uning boy ichki imkoniyatlaridan samarali foydalana olgan, ya‘nikim inson muhabbati, orzu– tilaklarini, dard–alamlarini, tabiat go‘zalliklarini xalqqa yaqin holatda badiiy buyoqlarda, xalq qo‘shiq-lari ohangiga yaqin yo‘lida, sodda ifodalay olgan: Sentek jahonda ko‘zlari ayni balo qani? Mentek aning balosi bila muhtalo qani?

Irning aqiqi garchi jahonda yagonadur, Chehrai mengizli ham yana bir qahrabo qani? Sakkokiy lirikasidagi g‘azallarining asksariyati xalqona uslubda yozilib, ularda urf–odat, ibora va ifodalardan shoir juda mohirlik bilan, o‘z o‘rnida foydalangan: Ko‘rub gultek yuzung jon pora–pora, Jigar ham qildi ul qon pora–pora.. Kularda ko‘rsa og‘zi birla tishin, Bo‘lur gulnori xandon pora–pora. Netong munda o‘zin chok etsa g‘uncha, Aningtek bo‘ldi chandon pora–pora [5;242].

Shoir g‘azallarida ma‘no va shakl birligini saqlab, so‘z o‘yinlari va qochirimlardan unumli foydalangan. Sakkokiy g‘azalarini o‘rganar ekanmiz, ularda xalqona ibora va ifodalar, maqol va hikmatli so‘zlarning ko‘plab uchratamiz: Bale, bu ranju baloni men ixtiyor etdim, O‘zimga ishni o‘zum qildim, emdi ne chora [5;229].

Shoir e‘tirof etadigan ranj–u balo — oshiqlikdir. Ya‘ni yorni sevish, unga muhabbat bog‘lash lirik qahramonning ixtiyoriy ishi ekan, lirik qahramono‘zimga o‘zim qildim, endi na chora demoqda. Barchamizga yaxshi ma‘lumki, endi ne chora, o‘zimga ishni o‘zim qildim kabi ifodalar xalq og‘zaki ijodida, og‘zaki so‘zlashuvda tez–tez qo‘llanishi bilan e‘tiborni tortadi. “O‘zimga o‘zim qildim”, “ko‘zi chiqsin”, “eson qol” singari xalqona ifodalar Sakkokiy g‘azallarining

tiliga o'ziga xos tarovat bag'ishlagan. Sakkokiy she'riyatida diniy tushunchalar bilan bog'liq tarzda talqin etilgan tarixiy shaxslar obrazlari mavjud bo'lib, bu uni g'azallarini badiiy jihatdan yetuk, tasvirlash vositalari pishiq, tilini jozibali bo'lishga asos vazifasini o'tagan. Shoir g'azallarini o'rganimizda, ularda Iso alayhissalom, Xizr, Farhod, Sulaymon, Layli, Majnun va boshqa shunga o'xshash ko'pdan–ko'p tarixiy shaxslar hamda adabiy qahramonlarga oid rivoyat va ma'lumotlarga ishorat qilib, lirik qahramon xarakter xususiyatlariga xos xilma–xil sifat va fazilatlarni betakror badiiyat tasvirlanganini ko'ramiz. Mumtoz she'riyatimizda diniy tushunchalar bilan bog'liq tarzda talqin etilgan tarixiy shaxslar obrazlaridan biri Iso alayhissalom obrazidir. Ma'lumki, hazrati Iso barcha payg'ambarlarga o'xshab ota–onadan emas, tanho ona, ya'ni Bibi Maryamdan tavallud topgan, bu haqida Alisher Navoiyning yozishicha: “Muqarrardurkim, Iso (a.s.)ning atosi yo'qtur. Maryam Jabroil (a.s.)ning nafasi bila homila bo'ldi va tug'urur vaqtda Baytulmuqaddasdin chiqib, qirog'roq yerda vaz'i haml qildi. Xalq bu ishni bilib, borib ul holni ko'rub, irik so'zlar ayta boshladilar. Yuqoriroq bitilibturkim. Iso (a.s.) ne nav javoblar berdi. Andin so'ng el mutaajjib bo'lub, so'z ayta olmay qayttilar. Maryamni, Habib Najjorkim, xolazodasi erdi, Iso (a.s.) bila olib Damashqqa bordi. Iso (a.s.) o'n uch yoshag'uncha anda maosh qildi. Anda ham Iso (a.s.)ning mo'jizoti ko'b zohir bo'ldi”[3; 589–590]. Shu o'rinda, Iso Masih badiiy timsoli Sharq she'riyatida qanday adabiy qonuniyatlarga asoslanib o'z g'oyaviy–badiiy ifodasini topgan degan o'rinli savol tug'iladi? Chunonchi, Iso alayhissalom badiiy timsoli mumtoz she'riyatimizdan mustahkam o'rin egallaganligi tasodifiy bo'lmay, uning mo'jizakorligi, ayniqsa, o'likni tiriltirishi, dil va ruh uyg'oqligi, ko'ngul erkinligi ramzi kabi xislatlari, bizningcha ijodorlarni o'ziga tortib, qayta–qayta murojaat etishlariga sabab bo'lgan. Islom va Qur'on mavzusi o'zbek adabiyotida tarixiy shaxslar obrazi talqinining o'zak mohiyatini tashkil etgan. Islomiy adabiyotda tarixiy shaxslar obrazi iymon, e'tiqod, ezgu amallar, insonning Yaratgan oldida mas'ulligi kabi mezonlar asosida tasvirlangan. Shu bois ham, yagona Islom madaniyati hududlarida turkiy xalqlar adabiyoti boy an'analari jihatidan muhim o'rin tutgan va o'zga adabiyotlarga ham ta'sir o'tkazgan. Sakkokiy ham o'z g'azallarida Masiho (Iso) haqidagi diniy afsonalardan foydalanib, oshiq va yor munosabati bayonida juda go'zal manzaralar yaratganki, biz buni quyida imkoniyatimiz darajasida ko'rib chiqamiz.

Sakkokiy gʻazallarida yor–masihodam. Uning zulfi, nortek yangoqing oshiqni bemor qiladi. Biroq dami (nafasi) unga shifo beradi: Jon hajr oʻtina tushti, yana bizni unutma, Zulfung biki qad boʻldi duto, bizni unutma..., Nortek yangoqing furqati ichra koʻngulu jon, Ul kuydi judou bu judo, bizni unutma. Iso damining bor asari har nafasingda, Jon dardina, ey xulqi davo, bizni unutma [5;236]. Koʻrinib turibdiki, shoir ilohiy ishq hamda insonning insonga boʻlgan samimiy sevgisini yonma–yon qoʻyib kuylaydi va sharaflaydi. Shoirning tasvirida yor–goʻzal, latofatli va dilrabo. Uning husn–jamoli oy va quyoshdan, chamanzor gullaridan ham ziyoda, yorning qomatiga na sarv va na sanobar, uning ogʻziga na pista va na gʻuncha, labiga na laʼl va na yoqut, koʻziga na ohu va na nargis, zulfiga na sunbul va na rayhon tenglasha oladi. Gulyuzungni orzulab yuz, koʻzni gulzor ayladi, Shakkar erningni tilab jon tanni afgor ayladi. Oymudur yuzung, yoxud xurshedi tobon, ey sanam, Bor aningtek shuʼlasi koʻzlarni bekor ayladi.. Ey Masihodam begim, bir dam bila bergil shifo, Sheva birla koʻzlaring jonimni bemor ayladi (278–bet). Sakkoiy maʼshuqaning qoshu koʻzlari, kipriklarini, ayni paytda noz– karashmalarini tasvirlar ekan, oshiq uchun nihoyatda totli azoblardir. Maʼshuqadan jabr tortish oshiq uchun lazzatli damlardir. Bunday tasvirlar shoir gʻazallarida ilohiy ishq bilan majoziy ishqni bir oʻzanga birlashishiga sabab boʻladi. Baʼzi gʻazallarida, shoir tazod sanʼatidan unumli foydalanib, dilbar hayotiy manzara yaratganligini ham koʻrishimiz mumkin: Gʻam mening zotimgʻa vojib boʻldi, boʻlmas mumtani Oʻzga hamd etma, jafo koʻtrurgʻa imkon qolmadi. Chunkim ul Iso nafas qasd etti, Sakkokiy, senga Dardi dil birla oʻlardin oʻzga darmon qolmadi (250–bet).

Ishq oshiq uchun tunganmas dard, ammo oshiq bu dardning tunganmasligini istaydi. Oshiq maʼshuqaga etishish uchun har qanday jabru jafolarga ham tayyor. Shu bilan birga, yor oshiqqa hayot va umid, shodlik va quvnoqlik bagʻishlaydi: Meni oʻlturdi koʻzi, erni himoya qilmadi, Iklik oʻldi goʻyiyo, Iso rioyat qilmadi. Nargisi bir gʻamza birla qutqorur jondin meni, Muncha ishimni ne boʻldi, ul kifoyat qilmadi (247–bet). Shoir gʻazallaridagi Layli va Majnun qanday obraz, tarixiy shaxsmi? Shu xususida baʼzi maʼlumotlarni keltiramiz. Barchamizga yaxshi maʼlumki, “Layli va Majnun” koʻp asrlik tarixga ega. Uning kurtaklari, akademik I.Yu.Krachkovskiy taʼkidlaganidek [2;31-36], VII asrning ikkinchi yarmiga borib taqaladi. Ayrim arab manbalarining maʼlumotlariga koʻra Majnun tarixiy shaxs boʻlib, bani Omir qabilasidan chiqqan, asl nomi Qays ibn Mulavvah (yoki Qays Muod).

Ba'zi manbalarda Mahdiy ibn Muod, al-Buhturiy ibn al-Ja'd kabi nomlar bilan ham zikr etilgan. Qays Layli degan qizni sevgan, o'z sevgisi va hijron alamlari haqida mungli she'rlar bitgan. Shunday qaydlar, jumladan, IX asrda yashagan ibn Qutaybaning (889 yilda vafot etgan) "Kitob ush-she'r vash-shuaro" asarida ham mavjud. Lekin boshqa bir qator manbalar bu ma'lumotlarni rad etadi. Masalan, VIII asr va IX asrning boshlarida yashagan ba'zi arab tarixchilari, jumladan, (764 yilda vafot etgan) arab olimi Avon ibn Hakim al-Qalbiy ham, (819 yilda vafot etgan) arab tarixchisi Hishom al-Qalbiy ham Majnun tarixiy shaxs emas, uning nomi majoziydir, she'rlar esa o'z yaqin qarindoshlaridan birining qiziga oshiq bo'lgan ummaviylar xonadoniga mansub bir yigitga mansub bo'lib, u o'z nomini oshkor etmaslik uchun Majnun taxallusini qo'llagan, deydi. Demak, Majnun tarixiy shaxsligi masalasi munozarali. Lekin VII asrning ikkinchi yarmidayoq arab poeziyasida Majnun taxallusi zikr etilgan ko'pgina mungli she'rlar vujudga kelgan. XII asrda Abu Bakr al-Volibiy degan kishi Majnun nomiga nisbat berilgan she'rlarni devon qilib tuzadi, ularga sharhlar beradi hamda she'rlarni Majnun haqidagi rivoyatlarning syujetiga kiritadi. Alisher Navoiygacha bo'lgan davrda turkiy tilda yaratilgan "Layli va Majnun" dostonlari to'g'risida turk adabiyotshunosi Ogoh Sirri Levend ma'lumot bergan [1;30]. Gulshahriy Fariduddin Attor asariga nazira tarzida yozgan "Mantiq ut-tayr"ida Majnun voqeasini Hudhud tilidan keltiradi. Sakkokiy ham Layli va Majnun obrazlariga g'azallarida bir necha marta murojaat etgan. Shoir g'azallarida sevikli yor hajri bilan bog'liq tuyg'ularini Layli va Majnun taqdiriga qiyosan tasvirlar ekan, ular qissasi bizning muhabbat oldida eskirdi, deydi: Devonaliqqa soldi meni zulfungu ko'zung, Bo'ldi magar bu yo'lda menga haq hidoyati. Bizdin eshitsun emdi jahon toza qissalar, Chun ko'hna bo'ldi Layliyu Majnun hikoyati (267-bet). Shoirning bir necha g'azallarida badiiy asarlar personajiga aylangan Layli va Majnun taqdiridan ko'ra real hayotdagi kishilar qismati tasvirlangandek tuyuladi. Jumladan, quyidagi misralarda: Netong bo'lsa agar Layli zulfunga Majnun, Pari yuzingga bo'lur holi ko'rsa devona (234-bet). She'rdagi ortiqcha badiiy bo'yoqlar uchramaydi. Unda shoir lirik qahramon ruhiy holati, kechinmalarini o'z zamondoshi, xalq orasida ma'lum va mashhur bo'lgan inson taqdiri bilan bog'liq holda ifodalaydi: Ey sening zulfungg'a Laylitek tuman ming bandalar, Holiyo davron bizningdur, kechti Majnun navbati (270-bet) Ma'lumki, chin ma'nodagi oshiqlik barchaga ham berilmaydi. Real hayotda ham biror kishiga qattiq

bogʻlangan oshiq oʻzligini unutadi. Ularning ruhiy holatini atrofdagilar qabul qilishi mahol. Uni telba, devona deb hisoblaydilar: Layli mizojin saqlabon Majnun bormas tigʻina, Chun bersa telba keldi teb, albatta gʻavgʻo boʻlgʻusi (269–bet). Majnun taqdiri buning isbotidir. U Layli ishqida togʻlarda sarson kezib, hayvonlar orasida yashaydi: Sabo zulfin taoyurda saharda solsa sunbulni, boʻlub Majnun bikin shaydo, parishon hol boʻlur Layli (264–bet). Yuqoridagi baytda shoir tasvirlagan oshiq Majnunga qiyoslangan, yaʼni oqil edim, yorsiz devona boʻldim, firoq meni Majnun shior etdi, deydi: Koʻzlaringiz ohuni har dam jigar xun ayladi, Mushk hidliq zulfingiz Laylini Majnun ayladi (275–bet). Mazkur misolda lirik qahramon yori koʻzini ohu koʻzidan ham goʻzalroq ekanligini, mushk hidliq zulfi esa Laylini ham Majnun ayladi, deya tasvirlab, mubolagʻa sanʼatidan mohirona foydalangan. Xulosa qilib aytadigan boʻlsak, Sakkokiy oʻz gʻazallarida Masiho (Iso) Laylini ham Majnun haqidagi diniy afsonalardan foydalanib, oshiq va yor munosabati bayonida juda goʻzal manzaralar yaratgan. Shuningdek u gʻazallarida soʻz oʻyinlari, qochirim, xalqona ibora, ifodalar, maqol, hikmatli soʻzlar va diniy afsonalardan foydalanib, oshiq va yor munosabati bayonida juda goʻzal manzaralar yaratgan. Bular Sakkokiyning oʻzbek adabiyoti uchun qoʻshgan munosib hissasidir. Bashariyat axloqiy tafakkur xazinasiga ulkan hissa qoʻshgan Sakokiy gʻazallarini oʻrganib, ulardan oʻquvchilar maʼnaviyatini shakllantirish va takomillashtirishda unumli foydalanish mumkin.

Adabiyotlar

1. AhmedovT. Alishyer Navoiyning “Layli va Majnun” dostoni. – T.: Fan, 1970.
2. Крачковский. И.Ю. Ранняя история повести о Меджнуне и Лейле а арабской литературе // Алишер Навои. Сб.статей. АН СССР, – М– Л.: 1946.
3. Alishyer Navoiy. Toʻla asarlar toʻplami. 10 tomlik. 8–jild. –T.: Gʻafur Gʻulom nomidagi nashriyot–matbaa uyi, 2011.
4. Xisrav Nosir. Safarnoma.–T.: Oʻzbekiston, 2010.
5. Hayot vasfi. Sakkokiy. Gʻazallar, qasida – T.: Gʻ.Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, 1988.

UCHINCHI KENGASH. O‘ZBEK HORIJIY SHARQ XALQLARI FOLKLORI ALOQALARI MASALALARI

- Abdullaev Muhammad Xamzaevich.** Ubaydiy ijodida folklorning ta'siri. Toshkent, O‘zbekiston Respublikasi.....150
- Turg‘unov Sherali Dolixonovich.** O‘zbek xalq o‘lanlari poetikasiga doir. Namangan, O‘zbekiston Respublikasi.....164
- Abdullaeva Dildoraxon Zumratbekovna.** Cho‘lponning yangi topilgan “yana uylanaman” komediyasida shgarqqa xos an'analari va milliy o‘ziga xoslik. Andijon, O‘zbekiston Respublikasi.....170
- Abdullayeva Dilafruz Suratillaevna.** Zulfiya Qurolboy qizi nasrida folklorizm elementlari. Toshkent, O‘zbekiston Respublikasi.....175
- Vafojeva Muxayyo.** O‘zbek xalq maqollarida ellipsis hodisasi. Samarqand, O‘zbekiston Respublikasi.....181
- Jafarov Botir Sattarovich.** O‘zbek folklorning ikki tilli veb-saytini yaratishning o‘ziga xosligi. Namangan, O‘zbekiston Respublikasi....184
- Jo‘raev Murodulla Alishboevich.** O‘zbek komediyasining yuzaga kelishida xalq og‘zaki ijodining ta'siri. Jizzax, O‘zbekiston Respublikasi.....190
- Исломова Дилором.** Исследование ойконимов в составе пословиц и поговорок узбекского народа. Наманган, Республика Узбекистан.....192
- Isroilov G‘ayrat.** Sakkokiy badiiy me’rosida badiiyat va an’anaviylik masalasi. Jizzax, O‘zbekiston Respublikasi.....200
- Kamolova Nargiza Po‘latbayevna.** Xorazm vohasi dehqonchiligida folklor (xiva xonligi davrida). Xorazm, O‘zbekiston Respublikasi.....206
- Karimova Yulduz Akulovna.** Pirimqul Qodirovning “botirlar va baxillar” qissasida xalq og‘zaki ijodiyotining o‘rni. Jizzax, O‘zbekiston Respublikasi.....211
- Mahmudova Sevara Irisalievna, Toshalievna Sarvara Irisalievna.** Muhammad Yusuf she'riyatiga folklorning ta'siri. Toshkent, O‘zbekiston Respublikasi.....218
- Mashrapova Gulsanam Axadovna.** O‘zbek xalq ertaklarida safar motive. Farg‘ona, O‘zbekiston Respublikasi.....225
- Naimov Eldorbek Ixambekovich.** O‘zbek va rus xalq maqollarida zoonimik ramzlar. Andijon, O‘zbekiston Respublikasi.....230
- Oripova Gulnoza Murodilovna.** Mustaqillik davri o‘zbek lirikasida folklor an'analari. Farg‘ona, O‘zbekiston Respublikasi.....241